

DEMOKRACIJA

Leto I. - Štev. 4

Gorica - Trst, 16. maja 1947

Izhaja vsak petek

Uredništvo in uprava:
Gorica - Riva Piazzutta 18
Cena: Posamezna šteč. L. 10.—
Naročnina: Mesečna L. 45.—
Pošt. ček. rač. št. 9-18127

Državljanstvo Svobodnega tržaškega ozemlja

Beseda mladini

Trst-Gorica, dne 16. maja 1947.

Mislino, da smo dolžni eno prvih misli našega mladega lista posvetiti slovenski demokraciji mladini Trsta in Gorice. Enako toplo naša misel velja kmeti in delavski mladini, kakor tisti, katero narod pošilja v šole, da mu predano služi z vsemi prednostmi svoje nadarjenosti in izobrazbe. Ker ima v tem oziru učeča se mladina, zlasti pa svobodni slovenski visokošolci v Trstu posebne dolžnosti, so predvsem njemu namenjene te besede.

Takoj uvodoma poudarjamo, da se osemnajst ali devetnajst letnemu človeku ne približujemo s polkovniškimi čini, poslanskimi mandati in tem manj z visokimi sodniškimi položaji, kakor to delajo totalitarni režimi, ki trdijo, da so zgrajeni na mladini, v resnici pa jo zlorabljajo kot idealno, a neizkušeno orodje za svoje pogubne namene, ki se z usodno zakonitostjo neizbežno končujejo v splošno narodovno nesrečo. Prav tako nimamo za prijatelja mladine tistega, ki jo trga iz toplega objema družine ter starše izroča oblastim lastnih otrok, proglašajoč politično ovadbo očeta po sinu za najvišjo krepost, kakor je to delal nacizem. Nadalje nimamo za prijatelja mladine tistega, ki je vest mladega človeka obremenil z zaukazano izvršitvijo političnega zločina, kakor se je to primerjalo v teku komunistične revolucije pri nas.

Odnos med starejšimi letniki in mladim pokolenjem je bil in bo vedno v neki naravni napetosti, toda ta ne sme nikoli pripeljati do prekinitve verige rodov v narodu, kajti novo se vedno gradi na pridobitvah in izkušnjah preteklosti. Star je nauk: vse novo ni dobro in vse staro ni slabo. Po tragičnih izkušnjah našega naroda, ki mora plačevati tako strašno solnino, po razblinjenih utvarah, ko so morale nekatere zmotne ideje, preje morda privlačne v oblikih teorije, stopiti na tla življenja, da so razgalile vso svojo zlaganost, nemoralnost in ubožstvo, ima slovenska mladina nova merila in nove kazipote za uravnavanje svojih misli in svojega dela. Prispevek mladine narodovemu življenju in zakladu je podoben večnemu pritoku svežega studenca, da se voda ne spremeni v mlakužo. To vlogo osvežujočega pritoka v slovensko javno življenje je mladina izpolnjevala do naših dni. Novi oblastniki v domovini pa so ji namenili druge naloge.

Slovenski visokošolci tržaškega vseučilišča ima posebno nalogo, da ohrani in nadaljuje svetle tradicije slovenskega akademika, ki si jih je ustvaril od svojega prvega visokošolskega društva „Slovenije“ na preji na Dunaju v Gradcu in Pragi, do lastne Almale matris v Ljubljani. Te zapuščine je začelo oropano pretežni del slovenske učee se mladine, saj se njeni „prijatelji“ niso ustavili niti pred avtonomijo univerzitetne avle, ki je bila vedno in povsod predpavca vsake svobodne mladine in njen parlament. Univerzitetna avla je bila vedno najboljčijši barmeter narodnega življenja. V njej je dobil svoj odmev vsak dogodek v javnem življenju, iz nje so izhajale pobude in neredko je mladina odločila

V vrsti člankov o statutu Svobodnega tržaškega ozemlja bomo skušali danes objasniti vprašanje državljanstva. Gre za to, kdo je državljani ozemlja, kakšne so pravice državljanov, kako in kdaj je mogoče pridobiti državljanstvo.

Prvotni državljani

O državljanstvu govori čl. 6 statuta. Statut sam stopi v veljavo, ko bo določil Varnostni svet organizacije Združenih narodov, kar se bo zgodilo šele takrat, ko bo dokončno sprejeta taka ustava, ki bo po mnenju Varnostnega sveta v skladu s statutom. Do tega časa pa bo veljala listina o začasnem ustroju vlade pod prilogo VII mirovne pogodbe z Italijo. Ta listina nima določb o državljanstvu, vendar določa, da veljajo vse določbe statuta, v kolikor so uporabne, torej tudi določbe o državljanstvu. O tem ne more biti dvoma, saj sicer ne bi bilo mogoče opraviti volitev v ustavodajno skupščino, katero vo-

o usodi vlad. Beseda, ki jo je svobodni slovenski visokošolci, organiziran v najrazličnejših kulturnih, političnih in drugih društvih, spregovoril s svobodnih vseučiliških tal, je imela vedno posebno tehtnost in odmev. V Ljubljani se te svobodne mlade besede ne sliši več. Cesar ni storila diktatura pokojnega kralja Aleksandra, ki sploh ni bila sama sebi namen in zato tudi ne tako diktatorska, da bi se spozabila nad pravicami visokošolske mladine, to je storil sedanji „demokracijski“ jugoslovanski režim, ki jo je vso strpal v „Hitlerjugend“ oziroma v „GUF“ novega imena „Ljudske visokošolske mladine.“ V domovini „ljudske demokracije“ so prepodili svobodo tudi iz tega kotička, kamor se je prejel v skrajni sili vedno lahko zatekla, ne da bi ji preganjanci smeli slediti v to svetlo, kjer je mladina, kakor nekoč rimske vestalke, bdela nad večno lučjo svobode.

Slovenska mladina, nočemo ti dati nasvetov, razen enega: Sledi visokemu idealu svobode! Uresniči ga in brani dosledno proti tujemu in domačemu nasilju! Ni je dobrine, ki bi smela zahtevati nemoralno žrtvovanje svobode. Bodi kritična nasproti vsem, tudi nam. Kritična pa boš mogla biti le, če se postaviš na načelo svobode. Svobodo si napiši na prvo mesto svojega programa. V svobodi rasti, se razvijati in oblikovati sebe osebnosti z izklesanimi moralnimi, narodnimi, kulturnimi, političnimi, socialnimi in gospodarskimi ideali.

Nekoč, pod Avstrijo, smo se Slovenci borili za lastno vseučilišče pod geslom: Univerzo v Trstu! V tem mestu so takratni slovenski visokošolci prirejali svoje shode. Danes je stvarnost drugačna, vendar bo imel slovenski akademik v Trstu zagotovljene svoje enakopravne pravice in bo v demokraciji sožitju s strpno mladino druge narodnosti lahko izpolnjeval, zvest sebi in opirajoč se na izročilo generacij slovenskih visokošolcev, dolžnosti do svojega naroda. Zaveda naj se, da je poklican skozi to odprto okno v svet zastopati svobodni duh svojega naroda. V kolikor bomo deležni zaupanja mladine, ki je najlepše odlikovanje za vsakogar, ji bomo pri tem radi iskreno pomagali.

lijo le državljani. Zato velja od dneva, ko stopi mirovna pogodba z Italijo v veljavo (to se pravi, ko velike sile, USSR, Velika Britanija, Združene države in Francija položijo ratifikacijske listine pri vladi Francije), člen 6 statuta, ki določa: Originalni (prvotni) državljani ozemlja postanejo tisti italijanski državljani, ki so stalno bivali v mejah ozemlja na dan 10. junija 1940 in njihovi kasneje rojeni otroci. Za ugotovitev, kdo je bil italijanski državljani na dan 10. junija 1940, je treba upoštevati takratne predpise, in sicer zakon o italijanskem državljanstvu z dne 13. junija 1912 št. 555, izvršilni dekret k temu zakonu z dne 2. avgusta 1912 št. 949, in delno spremembo po zakonu z dne 31. julija 1926 št. 108, ki jih tu ne moremo obširneje navajati. Razvidnost o državljanstvu so vodili uradi za civilni stalež. Drugi pogoj državljanstva je bivališče na ozemlju na dan 10. junija 1940. Tu je treba poudariti, da ne gre za „domicilio“ po čl. 43 italijanskega civilnega zakonika, to je za kraj, kjer ima dotična oseba glavni sedež svojih poslov (za razliko od „residenza“, to je kraja, kjer ima nekdo svoje običajno bivališče). Dasi je oboje pri večini isti kraj, je predvsem pri poslovnih ljudeh, trgovcih, industrijcih čisto sedel podjedja različen od kraja bivališča. Isto velja n. pr. za uradnike, ki ne stanujejo v svojem službenem kraju. Važno je to zaradi tega, ker ni merodajno italijansko besedilo pogodbe, marveč angleško, oziroma rusko in francosko. V angleščini ima pa uporabljeni izraz „domicile“ drug pomen, namreč kraj, kjer nekdo stalno biva ali se domneva, da ima namen stalno bivali, čeprav morda sploh ni tam. Bivališče bo možno dokazati na podlagi seznamov prebivalstva pri občinah, a menimo, da tudi ne glede na sezname, ker to ni navedeno kot pogoj.

Pravice državljanov in nedržavljanov

Kakšne so pravice državljanov? Po členu 6 imajo „polne civilne in politične pravice“, po čl. 4 pa „enako pravico na javne službe“. Jasno je, da pomenijo politične pravice pravico na aktivno in pasivno volilno pravico in na zaščito v inozemstvu. Glede aktivne volilne pravice to izrecno določa čl. 12 statuta. Nejasen pa je izraz „civilne pravice“. Običajno pomeni pravico uživanja imovinskih in drugih pravic, ki jih daje civilni zakonik. Vendar daje statut tudi nedržavljanom „človeške pravice in civilne svobode“, kakor izvrševanje veroizpovedi, pravico izražanja misli v govoru in tisku, pravico na vzgojo, zborovanje in združevanje, kar so tudi civilne in politične pravice. Važno je, da statut ne pridruže pravice na službe v javni upravi le državljanom. Besedilo člena 4, da imajo državljani enako pravico na javne službe, poudarja le načelo enakosti ne izključuje pa nedržavljanov. Nasprotno pravi čl. 26, da je za imenovanje v javni službi merodajna le sposobnost in neoporečnost proslincev. Za eno najvišjih mest namreč za vodjo varnostne službe, je celo jasno razvidno, da ni treba biti državljan ozemlja. Enako guver-

ner pri imenovanju sodnikov ni vezan na predloge skupščine. Da je temu tako, je razvidno tudi iz tega, da statut ne govori o odpustu tistih sedanjih uradnikov, ki ne postanejo državljani, ker so n. pr. prišli na ozemlje po 10. juniju 1940. Celo za člane začasne vlade zadošča, da so prebivalci. Kaj določa statut o pridobitvi državljanstva? Člen 6 pravi, da mora pogoje za pridobitev državljanstva onih, ki nimajo pogojev za originalno državljanstvo, določiti ustavodajna skupščina in jih vstaviti v vstavo. Pred tem časom ni možnosti, pridobiti si državljanstvo, ker po našem mnenju guverner ne bo mogel tozadevno uporabiti dosedaj veljavnih zakonitih določil o pridobitvi državljanstva na podlagi določbe, da ostanejo začasno veljavni vsi zakoni (čl. 10 listine o začasnem ustroju vlade). Tako bo preteklo še precej časa, morda še leta, predno bodo nedržavljanji mo-

gli pridobiti državljanstvo.

Iz tega vidimo, da vprašanje državljanstva STO v statutu ni bilo urejeno niti pravično, niti izčrpno in smoteno. Tako bo odločanje o ustavi v rokah samo enega dela prebivalstva, namreč onega, ki je pred sedmimi leti ali še mnogo več bilo v posesti državljanstva. Med onimi, ki bodo odločali, bodo tudi tisti državljani italijanske narodnosti, ki bodo v 6 mesecih po sprejetju ustave optirali za italijansko državo in ki morejo biti nato izseljeni, dočim ne bodo na ustavo in zakone imeli nobenega vpliva domačini, ki so bili tu rojeni, a so bili radi fašizma prisiljeni se izseliti in so se vrnili z namenom, trajno tu ostati. Na drugi strani je ugotavljanje državljanstva za 7 in več let nazaj kočljiva stvar in daje možnost za številne zlorabe in spore, ki lahko znatno zavrejo sestavo volilnih imenikov, popačijo pravo sliko in zavlečejo volitve. Če pomislimo, v čevljevih rokah je trenutno ves upravni aparat, je jasno, da čaka Slovence še težka naloga, da s primerno udležbo na upravnih mestih, ki bodo o tem odločala, in s točno kontrolo dosežejo svoje pravice.

„Nimamo sicer namena polemizirati...“

„Primorski dnevnik“ z dne 30. aprila t. l. je omalovažujoče napisal: „Nimamo sicer namena spuščati se z njo („Demokracija“ namreč, op. ur.) v polemiko niti načenjati diskusije...“ Istočasno, ko nam je posvetil cel uvodnik. Od takrat skoraj ne mine dan, ne da bi on ali kak drug uniformiran kolhozni slovenski list ne prelomil dane besede. Razumemo, ne morete molče mimo nas, kakor ste prvotno mislili. Odmev „Demokracije“ med našim ljudstvom je bil preveč ugoden. Žal nam je, da smo gospodi skilili mirno spanje.

Za vsak napad smo „Primorskemu dnevniku“ in njegovim časopisnim tovarišem hvaležni iz treh razlogov: 1) ker je za nas najboljša reklama in kažipot. Clemenceau je nekoč rekel, da mu je krik komunistov vedno dokaz za pravilnost ravnanja; 2) ker nam daje srečno priložnost za razčiščenje novega vprašanja pred slovensko javnostjo in 3) ker so komunisti v idejni borbi zelo hvaležni predmet. „Močni“ so le v nasilju in dokler so sami. Sicer pa se vedno znova potrjuje resnica, da so brez strupenih zob in da je dozdevni gad le nemočna belouška. Kadarkoli se spuste v načelno razpravo, tedaj streljajo le s papirnati naboji.

Glasilu italijanske Akcijske stranke v Trstu „L'emancipazione“ z dne 10. maja t. l. je posvetilo našemu listu tale pozdrav: „Tednik „Demokracija“, glasilo svobodnih slovenskih državljanov, ki ne čutijo ponosa služiti totalitarizmu neofašizmu, kateri je zaslužil nesrečno prebivalstvo v Sloveniji, pošiljamo svoj pozdrav in voščilo. V njegovem boju ga spremlja vsa naša simpatija starih borcev za osebno svobodo, ki verujejo v mazzinijanski ideal solidarnosti med narodi. Temeljna osnova je ista, zato je med nami svobodnimi ljudmi, ki spoštujejo drug drugega, rojenimi in živimi pod istim nebom, tvoreč klub narodnostni razliki - eno ljudstvo, ki preživlja enake zgodovinske prilike, mogoč iskren sporazum in globoko sodelovanje, da se

izvede pomirjenje uravnovešene avtonomne razvoja obeh narodnosti.“

V duhu že izraženih demokracijskih načel, po katerih uravnavamo svoje poglede na odnose med različnimi narodnostmi, sprejemamo ta pozdrav kot dragocen prispevek k ureditvi sožitja, ki ga je delu slovenskega in italijanskega naroda namenila usoda na skupnem koščku zemlje. Pri tem ponavljamo svoje upanje v možato in jasno politiko na temelju brezpogojne enakopravnosti, strpnosti in vzajemnega spoštovanja narodnih pravic, ki ne morejo biti nikdar cena za kakršnokoli sodelovanje.

Ta pozdrav, ki ne vsebuje za nobeno stran nič spotakljivega, ne gre v račun komunističnemu „Primorskemu dnevniku“, ki se v svoji št. z dne 11. maja t. l. nad njim zgraža in pohujšuje, češ da „je najboljši sprječevalo za „Demokracijo“ na kakšno pot je zašla.“

Ta nauk si nam dovoljuje dati list, ki je glasnik tkzv. „fratelance“, ki sliči divjemu zakonu slovenskih in italijanskih komunistov. Ta nauk si nam dovoljujejo dajati ljudje, katerim je narodnost le sredstvo za širjenje drugih idej, ki so slovanstvo usuznjili komunizmu in ne komunizma slovanstvu, ki jim je prav vseeno ali živi pod Triglavom milijon Slovencev ali milijon Zulufrov, ki so odobrili kupčijo Tito-Togliatti, da se Trst odstopi Italiji itd. itd. Ta nauk si dovoljujejo dajati nam, ki smo nastopili, da rešimo kar se še ršiti da po tako katastrofalni notranji in zunanji politiki njih komunističnega režima v domovini. Ti ljudje hočejo, da nadaljujemo pot, ki vodi očitno v prepad.

Gospodje, vaša taktika „primite tatu“ je izrabljena in trezen človek ji več ne naseda. Minuli so časi, ko se je dalo poštenega nasprotnika obremeniti s tujimi grehi. Mi gledamo italijanskemu narodu v oči z mnogo večjim dostojanstvom kakor pa vi, ki vas pred lastnim narodom tlačijo k tlom nezmogljive moralne hipoteke na narodni in politični časti.

Od srede do srede

8. maja: USA in Argentina sta predložili ustanovitev preiskovalne komisije za Palestino - General Marshall je dejal na tiskovni konferenci, da nima namena oditi na bodočo konferenco, na katerih bo ena stran tako govorila, kar bo hotela, medtem ko USA trditve ne bi mogla zavračati - Britanski parlament je s 368 glasovi proti 17 sprejel zakon o obvezni vojaški službi, ki bo trajala 12 mesecev - ZSSR je zahtevala novih 200 milijonov dolarjev od Madžarske na račun voj. odškodnine - ZSSR je zahtevala od Romunije 400 vagonov bele moke za svoje zasedbene sile. Predstavnik ameriškega zunanjega ministrstva je izjavil, da so skrbne preiskave dognale, da pošiljajo žito iz Romunije v Sovjetsko zvezo, nakar je dodal: „Če je to res, nam ne bo preostalo drugega, kakor da ukinemo ameriške pošiljke žita Romuniji!“ - Jugoslavija je že večkrat neuradno izrazila željo po izboljšanju trgovinskih odnosov z USA. Ker ni izglede, da bi Amerika Jugoslaviji dala posojilo, je najboljši način za Jugoslavijo, da pride do dolarjev, da poveča izvoz svojega blaga - Ameriška vlada je obveljala jugoslovanskega veleposlanika, da ameriškim turistom ne bodo izdajali dovoljenj za potovanja v Jugoslavijo, predvsem v Dalmacijo. Vzrok sta „nestabilni položaj“ in dejstvo, da ameriško veleposlanstvo v Jugoslaviji ne more jamčiti za „primerno zaščito“ ameriških državljanov v jugoslaviji - Maršallov namestnik Dean Acheson je v Clevelandu izjavil, da bo morala Amerika podpirati tuje države še nekaj let. Podpora pa bodo dobile države, kjer se bo pomoč izkazala za uspešno pri graditvi politične in gospodarske urejenosti sveta, pri ustvarjanju človečanske svobode in demokracijskih ustanov, za podpiranje liberalnega trgovskega ustroja in za okrepitev ugleda ZN - IRO je objavila, da bo morala skrbeti za 879.000 beguncev, okoli 1.300.000 pa bo morala preskrbeti novo domovino - Maršal Tito je na obletnici zmage izdal dnevno povelje, v katerem je dejal, da „vojni dobickarji v kapitalističnih državah hujšajo na vojno. Reakcionarji vseh držav, in tud naši, si želijo vojno, ker upajo, da jim bo vojna spet omogočila prevzeti oblast, katero jim je ljudstvo vzelo“ - General Marshall je pojasnil izraz „eksplozivni položaj“, ki ga je pred senatno komisijo uporabil o Trstu. Ta izraz je uporabil zato, ker vlada v Trstu med Italijani in Jugoslavnimi medsebojna razvnetost in in ker pravni položaj Trsta zavisi od ratifikacije mirovne pogodbe z Italijo.

9. maja: Ameriška senatna komisija za odnose s tujino se je soglasno i rekla v korist ratifikacije mirovnih pogodb; računajo, da bodo proti koncu meseca v senatu začeli razpravljati o teh pogodbah - Ramadier je s 3 socialisti in 1 ljudskim republikancem nadomestil komunistične ministre v svoji vladi - IRO je odobrila proračun za pripravljala dela; Argentina je odobrila vsaletv 10.000 slovenskim beguncem, Južna Afrika pa bo sprejela več tisoč jugoslovancev - Italija bo internala skoro 125.000 tujih beguncev, ki se niso prjavili - Ameriška zbornica je z 287 proti 107 glasovom odobrila Trumanov načrt za pomoč Grčiji in Turčiji. Opozicija je protestirala, da pomeni ta zakon vojno napoved Sovjetski zvezi - Churchill je prispel v Pariz, kjer so mu podelili naj iše vojaško odlikovanje.

10. maja: Ameriški poljedelski minister predvideva izredno dobro žetev z 1 026 milijoni mernikov (iani jih je bilo 874) - Francija je dobila 250 milijonov dolara je posojila pri Mednarodni banki - Abesinski cesar je izjavil, da bo zahteval priključitev italijanske Somalije in Eritreje - Češkoslovski parlament je sklenil, da bodo Čehi dobili v last nemška posestva v obmejnih pokrajinah - ZSSR je zahtevala popolno neodvisnost Palestine - Spoletski vojvoda, ki so ga leta 1941 imenovali za lufkovnega h vatskega kralja Zvonimirja II, je kot begunec prispel v Argentino - V Moskvi so uradno objavili, da so zaradi „nesposobnosti“ ods avlii namestnika sovjetskega

Nadaljevanje na strani 2

